

HIJLAARD, DE HERVORMDE KERK (gewijd aan de H. Johannes de Doper)

Aan niets is meer te merken dat de kerk van Hillaard toegewijd is geweest aan Johannes de Doper. De laatgotische kerk is waarschijnlijk in de vijftiende eeuw bij de vroeg 13de eeuwse toren opgetrokken ter vervanging van een oudere kerk. Door de eeuwen heen is er - vooral inwendig - nogal eens iets aan de kerk veranderd. De kerk is thans gesitueerd aan de rand van het dorp, maar tot de sloop in de achttiende eeuw stond Tjessinga - of Aylva-(spreek uit: Aalua) state ten noorden van de kerk, zodat het bedehuis tussen de state en het dorp gelegen was. De kerk is aan alle zijden omgeven door het kerkhof, dat begrensd wordt door een forse heg en een fraaie bomenzoom van essen aan de noordelijke zijde en geknotte, maar fors uitgelopen linden aan de overige zijden. Het is een omgeving die zeker in de zomer waard is om bekeken te worden.

Exterieur

De kerk bestaat uit een zaal van zes traveeën diep met een veelhoekig koor. De meest westelijke travee van de zuidgevel bevat de toegang die omvat is door een spitsboog en een rechthoekige cordonband, waarboven zich nog een laag spitsboogvenstertje bevindt. De andere traveeën in de zuidelijke wand zijn geopend met spitsboogvensters. De noordelijke wand waar slechts twee ramen ingebroken zijn, kreeg op twee plaatsen steun van beren en deze wand geeft bovendien een spoor prijs van een vrij hoge en wijde spitsboog, ongetwijfeld onderdeel van een vroegere ingangspartij. Het koor is veelhoekig en laat vijf zijden van een regelmatige tienhoek zien. In twee van deze zijden zijn spitsboogvensters aangebracht. Het muurwerk is vrij regelmatig (behoudens bij het spoor van de ingangspartij) gemetseld van rooswinkels (baksteen met een lengte van ca.28 cm). Het dak is van leien voorzien. De oostelijke beëindiging werd kennelijk in 1768 met een windijzer bekroond, gezien de vermelding in ajour.

De Toren

De toren is, waarschijnlijk in de dertiende eeuw, opgemetseld van kloostermoppen (bakstenen met een lengte van ca.32 cm), met uitzondering van de westelijke top die van kleine gele steentjes is gemaakt. Aan de westelijke en zuidelijke zijde zijn op twee plaatsen cordonbanden (uitgemetselde lijsten die soms voor de afdrup van hemelwater zijn bedoeld) aangebracht, waardoor een suggestie van een driedeling gewekt wordt. De toren is echter zonder versnijdingen in één keer opgetrokken. De noordelijke wand mist de cordonbanden. In het bovenste torengedeelte zijn aan alle zijden dubbele, ruime en rondbogige galmgaten aangebracht. Aan de zuidzijde is hieronder een uurwerk gehangen, dat naar de bebouwing van het dorp is gericht. Achter de galmgaten hangen twee klokken; een kleine die uit 1392 dateert en een grote van 1618. Behoudens enkele oudere smalle vensters op onregelmatige plaatsen is er in de westelijke torengewel (kennelijk in de bouwtijd van de kerk) een groot spitsboogvenster ingebroken. In het middengedeelte van deze gevel is een charmant ovaal venster aangebracht. De geveltoppen van de met een zadeldak gedekte toren laten opmerkelijke kwaliteiten zien waardoor de kerk en daarmee het dorp Hillaard van grote afstand herkend kan worden. De westelijke top heeft in- en uitzwenkend metselwerk waarin natuurstenen afdekplaten met rolwerk en ballen zijn opgenomen. Er is al verondersteld dat deze barokke bekroning uit de 18de eeuw stamt, maar ze zou ook laat 17^{de}eeuws kunnen zijn. De andere geveltop (naar het oosten) heeft een driedelige gotische nissencompositie, maar ontving wel (waarschijnlijk in de tijd dat de andere gevel werd aangepakt) natuurstenen schouders met spinakels.

Interieur

Inwendig is de torenruimte op de begane grond overwelfd met een ribloos kkrusgewelf. De kerk zelf bezit een houten tongewelf dat aanvankelijk van trekbalen was voorzien, maar sinds 1967 door ijzeren H-balken bijeen wordt gehouden. Het interieur en de inventaris omvatten elementen uit zeer verschillende perioden. In 1865 is de kerk geheel opgeknapt, maar een van de belangrijkste aspecten van dit negentiende eeuwse interieur, de bankenblokken, zijn bij de jongste restauratie vervangen door houten stoelen". Wel zijn het orgel en kansel uit die tijd – de kansel in een zwarte kleur die in die eeuw toegepast werd - nog aanwezig. Mogelijk dateren de twee herenbanken, overhuifd en gesteund door korintische zuiltjes, ook uit deze tijd. Kennelijk is toen ook de epitaaf van Hobbe van Aylva en zijn vrouw, die tegen de noordmuur het interieur niet weinig verfraaid, opgefrist: de opschriften zijn in letters uit die tijd opnieuw aangebrachte epitaaf in een fraaie aedacula-vorm (een antiek schema van zuilen en frontons voor begraafhuisjes) voorzien van knekels, schedels en verlevendigd met lofwerk, festoenen, linten en fruit, is niettemin een sieraad in de kerk gebleven.

Van de grafzerken is die welke Benedictus Gerbrands kort na 1571 hakte voor de toen op 27-jarige leeftijd overleden Laes van Heringa het pronkstuk. De zerk voor de krijgsman Tiardt Jansen Wederspan die in

1594 sneuvelde bij Delfzijl, een zerk met in bijzonder zwaar reliëf een fraaie trofeeëncompositie, is gezien de techniek en stijl, mogelijk niet in een Fries atelier vervaardigd.

Orgel

In 1783 versierde Johan Jurjens Hempel het orgel van Hijlaard. De illusionistisch geschilderde orgeldraperie zal uit die tijd dateren, maar het orgel is (waarschijnlijk in 1865) vervangen. Bij de restauratie van kerk en toren die tussen 1962 en 1967 plaatsvond, heeft het orgel een opvallende, niet-traditionele kleur gekregen die overigens goed harmonieert met het blauw op het gewelf. De dispositie luidt:

Bovenwerk

Salicion	8 vt
Viola di gamba	8 vt
Fluit dolce	8 vt
Salicet	4 vt
Fluit travers	4 vt
Gemshoorn	2 vt
Vox humana	8 vt
Tremulant	

Manuaal (Hoofdwerk)

Prestant	8 vt
Bourdon	16 vt
Holpijp	8 vt
Octaaf	4 vt
Quint prestant	3 vt
Quint	1 1/3 vt
Octaaf	2 vt
Roerfluit	4 vt
Cornet	3 sterk
Trompet	8 vt. discant en bas

De kerk van Hijlaard bezit uit allerlei perioden vele verrassingen. Inwendig vertoont het een veelheid aan stijlkenmerken bij een overwegend negentiende eeuws karakter. Daarbij is de beslissing uit 1962 / 1967 om losse stoelen te plaatsen een ongelukkige geweest.

Peter Karstkarel
1982